

МАЛОВІДОМІ ГЕРОЇ

Однією із загальноприйнятих традицій є відзначення роковин особливих подій чи видатних осіб для підкреслення їхньої важливості у нашій історії, в нашому національному минулому та в державному будівництві. Українці в діаспорі упродовж декад сумлінно здійснювали традицію пропам'ятних роковин, особливо у роки коли Україна була під советським захопленням, де будь-які патріотичні чи національні прояви жорстоко карались урядом - тюрмою чи засланням в гулаґ. Діяспора вважала своїм обов'язком зберігати пам'ять славного героїчного минулого, не дозволити йому піти в забуття і поширити правду про нас світові.

Під час таких відзначень є нагода перевірити факти, відсвіжити пам'ять та вселити в кожне нове українське і не українське покоління розуміння багатозначності цих подій та осіб у нашій історії, в нашому національному розвитку. У листопаді ми особливо зосереджуємо нашу увагу на різних аспектах боротьби за здобуття незалежності в 1917-1921 роках. Зібрання з нагоди таких відзначень та з'ясування подій цих років дають можливість після уважного аналізу, доповненого та збагаченого новими архівними матеріалами, до роздумування, до переоцінки поглядів, і, навіть, до висвітлення подій та осіб, які досі не одержали відповідного чи справедливого признання.

Однією із таких осіб, яка не тільки не була належно оцінена, але десятками років майже цілковито забута, є Юрій Магалевський (1876-1935) – мистець, вояк, педагог, суспільний діяч та архівіст. У образотворчій колекції нашого Музею маємо чотири маленькі портрети роботи Магалевського, на яких зображено учасників боротьби за незалежність – вояків української армії та працівників новоствореного уряду незалежної України. Усі чотири портрети виконані олією на картоні, і є однакового розміру (6 ½ x 9 ½ ін.). Мистець Юрій Магалевський походив із східного Поділля. Він закінчив мистецькі студії в Петербурзькій Академії Мистецтв. Його професором був маляр світової слави Ілля Рєпін (1844-1930). Від нього Магалевський перейняв мистецьку техніку, якої притримувався у своїй творчості. Після студій повернувся до свого рідного Поділля і зразу включився в громадську, культурно-освітню роботу. Він був організатором, членом та провідником громадських організацій в різних містах південно-східної України, займався педагогічними справами, був директором школи в Катеринославі (тепер Дніпро), став комісаром освіти, працював із українським видавництвом, по-

стачаючи ілюстрації до їхніх видань для дітей тощо. Коли повстала Українська Народна Республіка 1917 р. Магалевський зголосився до українського війська, в рядах якого з крісом на плечі, ішов у бої, а згідно зі споминами сучасників, в наплечнику завжди мав пензель, фарби, олівець і нотатник. Безсумнівно, Магалевський мав глибоке розуміння важливості документування, збирання та зберігання культурних та історичних пам'яток, які були в небезпеці у час бурхливих революційних та воєнних подій. Багато церков, бібліотек, музеїв і шкіл зазнали великого спустошення, вчиненого партизанськими бандами, російськими дезертирами, ватагами злодіїв тощо. Магалевський був свідком цього руйнування і вважав необхідним якомога більше задокументувати та по можливості зберегти. Він уважав, що кожна, навіть, дрібна інформація про щоденні події воєнних перипетій, бойових подвигів, робота державних урядників, дані про історичні пам'ятки мусять бути записані та збережені. Із таким переконанням та уболіванням він звернувся до Міністра Освіти УНР – Петра Холодного (старшого) (1876-1930) який вже тоді був відомим мистцем, згодом найбільш знаним за свої ікони та вітражі в Успенській церкві у Львові, щоб Міністерство, як сам мистець згадував, “делегувало мене в нашу армію для збирання мистецько-історичного матеріалу і зафіксування біжучих подій”. У цьому Холодний підтримав Магалевського і Міністерство Освіти видало відповідні директиви військовому начальству в цій справі. У результаті цього завдання Магалевський намалював 150 картин, які склалися із портретів активних учасників воєнних подій та державного будівництва та картин, які зображували історичні пам'ятки і тим їхнє існування було задокументоване. Ці картини він згодом передав до Університету в Кам'янці Подільському. Доля цих робіт досі невідома. Коли уряд УНР переїхав до міста Тарнова у Польщі, Магалевський разом з іншими опинився у польським таборі інтернованих, включно з Петром Холодним. Перебуваючи в таборі, взявся знову за документацію, малюючи портрети провідників уряду, старшин війська і рядових вояків та записуючи важливіші дані про них. Таких портретів від 1919 до 1921 років він намалював біля 50. На зворотній стороні картин він записував дані про кожного, подаючи імена, дати, діяльність тощо. Опісля Магалевський поселився і працював у Львові. Він брав участь в збірній мистецькій виставі у Львові 1921 року, на якій експонувалися деякі його твори і на підставі дописів у пресі про цю виставку і деякі картини на ній ми зараз знаємо. Критики закритикували його творчість немилосердно. Одна із причин такої критики була в тому, що тоді усі захоплювалися аванґардним, модерним мистецтвом, а стиль Магалевсь-

кого був академічний і реалістичний. Щойно тепер можемо оцінити їх як історичний документ. Деякі із портретів, намальованих в Тарнові, він подарував окремим особам, але більшість їх передав Українському Національному Музею. Доля цих творів також невідома. У 1950-тих роках, коли советський уряд почав знищувати мистецькі праці, які вважав націоналістичними та антикомуністичними, Магалевського твори також попали в цю категорію з тавром, “портрети націоналістичного характеру”. Отже, були приречені на знищення. Чи так воно сталося не знаємо досі.

Портрети роботи Магалевського в нашій колекції такі:

1. Портрет Андрія Лівіцького (1879-1954). Громадський і політичний діяч. Займав різні пости в уряді

УНР. (Міністр юстиції, керівник міністерства закордонних справ). Після смерті Симона Петлюри став президентом уряду УНР в екзилі. Портрет був намальований в березні 1921 р. в Тарнові.

2. Портрет Євгена Архіпенка (1884-1940?), - старшого брата скульптора світової слави Олек-

сандра Архіпенка (1887-1964). Він займав міністерські пости в уряді УНР, останній його пост - Міністр Народного Господарства. Портрет намальований 15 грудня 1920 р. в Тарнові.

3. Портрет генерала поручника Миколи Ковалю-Медведзького (1868-1929). Він був начальником Головної

геодезійної управи і членом Військового Міністерства УНР. Портрет намальований 20 жовтня 1921 р. в Тарнові.

4. Портрет сотника Герасима Нестеренка (1890-?) Уродженець Херсонщини, де займався просвітнянською роботою, в ос-

новному над українізацією зрусифікованого населення. Зорганізував Вільне Козацтво і весь час вів боротьбу з ворогами України. Служив в Запорізькій Дивізії. Згодом злучився з полковником Андрієм Гулим-Гуленком, (1866-?) – провідником повстанського батальйону на Херсонщині. Портрет намальований 8 листопада 1920 р. в Тарнові.

Юрій Магалевський цілковито віддав ідеї документації в образотворчій формі історичних подій, свідком яких був і в закріпленні зображень учасників тих подій, з якими брав участь та працював. Це неабияке свідчення, того що і одна людина з глибоким переконанням доцільності даного завдання, відданості та непересічної працьовитості, може принести величезну користь своєму народу. І один у полі може бути воїном. Приклад такої людини повинен збудити в нас зацікавлення нашим минулим і збереження його для поколінь. Саме наш Музей займається збереженням нашого минулого нашої культурної спадщини.

Любов Волинець